

პედაგოგია Pedagogic

კვლევის ეთიკის საფუძვლები და ტრადიციული პედაგოგიური სააზროვნო მოდელი, როგორც გზამკვლევი

ხათუნა ჩანიშვილი

კავკასიის უნივერსიტეტი

თბილისი, საქართველო

e-mail: kchanisvili@cu.edu.ge

<https://doi.org/10.52340/lac.2025.34.19>

SJIF 2025: 8.584

არსებობს კვლევის ეთიკის ძირითადი განმსაზღვრელი კრიტერიუმები, რომლებიც სამეცნიერო ტექსტში გამჭვირვალობას, მასალის დამოწმების სიზუსტესა და ინდივიდუალიზმის მნიშვნელოვნებას გამოკვეთს, რაც ბუნებრივად გასაგები და გასაზიარებელი პრინციპებია, მაგრამ არის ამ ეთიკური ნორმების, განსაკუთრებით ინდივიდუალიზმის დამდგენი საზომები, რაც კვლევითი ტექსტის მაკულატურად ქცევას ეწინააღმდეგება და რაც, ჩვენი აზრით, პრინციპულად უპირატესია კვლევის ეთიკური ნორმების მდგენელ წინაპირობათა შორის. შესაბამისად, ჩვენი ინტერესის სფეროს ამ თემაზე ფიქრისას შეადგენს იმ საზრისის დადგენა თუ არა, მიახლოება მაინც, თუ როგორ ხდება პედაგოგიურ სააზროვნო ტრადიციულ და თანამედროვე მეთოდების კვალ კვლევის ეთიკის საფუძვლის, ინდივიდუალური, საავტორო ხმის დაბადება, დაკავშირებულია თუ არა ეს პროცესი მეთოდოლოგიასთან. ამ საკითხის გასარკვევად კი მოგვიწევს მივაკითხოთ დასავლური და ბუნებრივად ქართული ფიქრის ისტორიის საფუძველმდებარე პრინციპებს, სადაც ასეთი დებულებაა გაჟღერებული, რომ (პლატონი, 2019, გვ.58) აღნიშნული დებულების შინაარსი დიალექტიკის, არგუმენტირებული განსჯისა და მეცნიერული დასაბუთების აუცილებლობითაა ნასაზრდოები. ეს უკანასკნელი კი გამორიცხავს სასწავლო პროცესში, გამოთქმული სოფისტური ვარაუდების დაუსაბუთებლად მიღებასა და ლეგიტიმურად აღიარებას, რადგან გონება ეჩვევა მცდარი წანამდგერების მართებულად მიღებას, რაც შედეგად ამახინჯებს რეალობას, აუარესებს როგორც სასწავლო პროცესს, ისე სახელმწიფოსა და უფრო დიდ დროსა და სურათში ხედვისას სამყაროსაც, სადაც შემეცნების სიხარულისთვის ადგილი აღარ რჩება. ზიანდება ცოცხალი ცოდნისა და ნამდვილი საქმის შექმნის საფუძველი.

აღნიშნულ სააზროვნო ტრადიციაში უმაღლესი ადგილი ეთმობა გონებას, ანუ ლოგიკურ განსჯას, შემდეგ ობიექტური რეალობის აღმოჩენას. სწორედ აქ გაიღება ხიდი შემეცნების სიხარულთან, რისი გამოწვევაც მხოლოდ აღნიშნულ სააზროვნო მოდელს ძალუძს, რადგან ამ ტრადიციაში გონება დაწმენდილი და უკომპრომისოა. მხოლოდ მას შეუძლია გამოიწვიოს ადამიანში ღირსების სტრუქტურების გააქტიურება, აღფრთოვანება. ამ სქემას მიჰყვება ქართული ტრადიციული პედაგოგიური ილია-გოგებაშვილისეული საგანმანათლებლო თეორიათა მოდელიც, რაც უსათუოდ გასაცოცხლებელია და საბოლოოდ, კვლევის ეთიკურობის მდგენელი.

საკვანძო სიტყვები: კვლევის ეთიკა, პედაგოგიური სააზროვნო მოდელი გზამკვლევი

არსებობს კვლევის ეთიკის ძირითადი განმსაზღვრელი კრიტერიუმები, რომლებიც სამეცნიერო ტექსტში გამჭვირვალობას, მასალის დამოწმების სიზუსტესა და ინდივიდუა-ლიზმის მნიშვნელოვნებას გამოკვეთს, რაც ბუნებრივად გასაგები და გასაზიარებელი პრინციპებია, მაგრამ არის ამ ეთიკური ნორმების, განსაკუთრებით ინდივიდუალიზმის დამდგენი საზომები, რაც კვლევითი ტექსტის მაკულატურად ქცევას ეწინააღმდეგება და რაც, ჩვენი აზრით, პრინციპულად უპირატესია კვლევის ეთიკური ნორმების განმსაზღვრელ წინაპირობათა შორის. შესაბამისად, ჩვენი ინტერესის სფეროს ამ თემაზე ფიქრისას შეადგენს იმ საზრისის დადგენა, როგორ ხდება პედაგოგიურ სააზროვნო ტრადი-ციულ და თანამედროვე მეთოდების კვალდაკვალ, კვლევის ეთიკის საფუძვლის, ინდივი-დუალური, საავტორო ხმის დაბადება, დაკავშირებულია თუ არა ეს პროცესი მეთოდოლო-გიასთან. ამ საკითხის გასარკვევად კი მოგვიწევს მივაკითხოთ ანტიკური და ბუნებრივად ქართული ფიქრის ისტორიის საფუძველმდებარე პრინციპებს, სადაც ასეთი დებულებაა გაქვრებული, რომ „ჩვენს აღსაზრდელებს არამც და არამც არ უნდა დავრთოთ რაიმე არასრულყოფილის ან იმის შესწავლის ნება, რასაც ჩვენს მიერ დასახული მიზნისაკენ არ მივყავართ, რომელსაც უნდა მიელტვოდეს ყველა“ (პლატონი, 2019, გვ.58) აღნიშნული დებულების შინაარსი დიალექტიკის კანონთა ცოდნით, არგუმენტირებული განსჯისა და მეცნიერული დასაბუთების აუცილებლობითაა ნასაზრდოები. ეს უკანასკნელი კი გამორიცხავს სასწავლო პროცესში გამოთქმული სოფისტური ვარაუდების დაუსაბუთებლად მიღებასა და ლეგიტიმურად აღიარებას, რადგან გონება ეჩვევა მცდარი წანამძღვრების მართებულად წარმოდგენას, რაც შედეგად ამახინჯებს რეალობას, აუარესებს როგორც სასწავლო პროცესს, ისე სახელმწიფოსა და უფრო დიდ დროსა და სურათში ხედვისას, სამყაროსაც, სადაც შემეცნების სიხარულისთვის ადგილი აღარ რჩება. ზიანდება ცოცხალი ცოდნისა და ნამდვილი საქმის შექმნის საფუძველი.

აღნიშნულ სააზროვნო ტრადიციაში უმაღლესი ადგილი ეთმობა გონებას, ანუ ლოგიკურ განსჯას, შემდეგ ობიექტური რეალობის აღმოჩენას. სწორედ აქ გაიღება ხიდი შემეცნების სიხარულთან, რისი გამოწვევაც მხოლოდ აღნიშნულ სააზროვნო მოდულს ძალუძს, რადგან ამ ტრადიციაში გონება დაწმენდილი და უკომპრომისოა. მხოლოდ მას შეუძლია გამოიწვიოს ადამიანში ღირსების სტრუქტურების გააქტიურება და აღფრთოვანება.

დავბრუნდეთ, როგორც ძველები იტყოდნენ, პირველსა სიტყუასა ზედა და ვცადოთ საფეხურებრივად მივაკვლიოთ იმ მთავარ პრინციპებს, თუ როგორ შეიძლება მეთოდოლოგია აღმოჩნდეს ის მთავარი ხელსაწყო, რომელიც შემეცნების სიხარულისა და კვლევის ეთიკის ზღვართან გადაიკვეთება. შედეგად კი დიალექტიკური მიზეზ-შედეგობრივ კავშირის გააზრებასთან მიგვიყვანს.

მთავარი კითხვა ასე შეიძლება ჩამოყალიბდეს: შესაძლებელია თუ არა საგანმანათლებლო სისტემამ შექმნას ის აპრიორული საყრდენები, რაც კვლევის არაეთი-კურობას აღკვეთს და საფუძველშივე მონიშნავს კვლევის ეთიკურობის, როგორც

გარდაუვალი აუცილებლობის გააზრების შესაძლებლობას? პასუხიც აქვე შეიძლება ჩამოყალიბდეს, რომ ჩვენი აზრით, შესაბამისი საგანმანათლებლო პროცესის აგებით, დიახ, შესაძლებელია და შევეცდებით გავიაზროთ, რას ნიშნავს შესაბამისი საგანმანათლებლო პროცესი.

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, კვლევა მაშინ არის ეთიკური, თუ ისმის საავტორო ხმა, ანუ აღბეჭდილია ინდივიდუალიზმით. ამ შემთხვევაში, ხელოვნური ინტელექტიც ნაკლებად იტვირთება და იღლება, რადგან ინდივიდუალიზმი ეთიკურობასაც გულისხმობს და იმთავითვე გამორიცხულია მკვლევრის შესაძლო სურვილის არსებობაც კი, რომ რაიმე არაეთიკური ქცევა დაგეგმოს. ოღონდ აქვე ჩნდება მეორე კითხვა, როგორ შეიძლება განათლების სისტემამ დაიხსნას შეგირდი ნებისმიერი იდეოლოგიური თუ სხვა გავლენებისგან და მასში ინდივიდი გააღვიძოს, რომელიც უსათუოდ ცხოვრობს თითოე-ულში. აქ გასაგებია, რომ დიდ დროში მოგვიწევს გახედვა და იმ უმთავრეს საფუძვლებიდან ამოსვლა, ნებისმიერი სისტემური სტრუქტურის საყრდენს რომ წარმოადგენს. ამ შემთხვევაში ჩვენი საყრდენი ევროპული ცივილიზაციის ერთ-ერთი უმთავრესი სააზროვნო ტექსტი იქნება, სადაც განათლების მნიშვნელობისა და რაობის შესახებ დეტალური განსჯაა აღწერილი. ვგულისხმობთ პლატონის „სახელმწიფოს“ მეშვიდე თავს, საიდანაც შემდეგ დებულებას კვლავ გავიმეორებ, რომ, „ჩვენს აღსაზრდელებს არამც და არამც არ უნდა დავრთოთ რაიმე არასრულყოფილის ან იმის შესწავლის ნება, რასაც ჩვენ მიერ დასახული მიზნისაკენ არ მივყავართ, რომელსაც უნდა მიეღწვიოდეს ყველა“ (პლატონი, 2019, გვ.58). გასაგებია, რომ ამ კონკრეტულ დებულებაში სიტყვა სრულყოფილი აქ და ახლა ყურს ჭრის, რადგან ჩვენთვის ცოდნა მაინც პირობითი მოცემულობაა, თუმცა მარტივად თუ ვიტყვით, აქ იგულისხმება ის ცოდნა, რომელიც მყარ ლოგიკურ სტრუქტურებს ეფუძნება და არაფერს ალოგიკურის, არაარგუმენტირებულის მიღების ნებას არ დართავს, აღსარდელის გონებას, არ დაუშვებს შეურაცხყოფს იგი ფუჭი, არა მიზეზ-შედეგობრივი ვითომ განაზრებებით. აქ მეთოდოლოგიურად ჩვენ ვხვდებით დაწმენდილი, უშეღავთო, ღირსეული გონების ჩამოყალიბების სამუშაო პროცესს, რომელიც შეიძლება ითქვას, ეთიკურ პრინციპებს ააქტიურებს ადამიანში და სულსაც აფხიზლებს. როგორც იმავე ტექსტშია ნათქვამი ხდება „სულის აღმასვლა გონით საწვდომი სამყაროს მიმართ“ (პლატონი, 2019, 43). როგორც საბუნებისმეტყველო, ისე სიცოცხლის შემსწავლელ და ჰუმანიტარულ მეცნიერებებშიც ლოგიკურმა სააზროვნო მოდელმა უნდა იმუშაოს, როგორც ჩვენი ყოფის, რეალობის, ან თუ გნებავთ, სამყაროს აღმწერმა მეთოდმა. თითოე-ული საგაკვეთილო თემა უნდა ამოდიოდეს იმ პრინციპიდან, რომ ნებისმიერი კანონი ჩვენს სამყაროში არსებულ კანონებს აღწერს, როგორც კანონთა კრებულს, რომელიც ჩვენი განზრახვების, განწყობებისა თუ სოფისტური საუბრების მიუხედავად, აპრიორულად მუშაობს. აქ შეიძლება ლაპარაკი ნამდვილ ლიტერატურაზეც, როგორც კანონთა კრებულზე, სადაც სიუჟეტი უსათუოდ მიუყვება ტექსტის დაწყებამდე უკვე სადღაც არსებულ გმირის გზასა თუ თავგადასავალს. დიდი მწერალებისგან ვიცით, რომ

მიუხედავად მათი სუბიექტური განზრახვებისა გმირის თავგადასავლისა თუ ბედისწერის მიმართ, ისინი მიჰყვებიან იმ აუცილებელად არსებულ სიუჟეტურ ქარგას, რომლის მთავარი ნიშნულები უკვე დადგენილია და როგორც კი შეეცდებიან მის დაკორექტირებას, ტექსტი აუცილებლად გაფუჭდება, მდარე ხარისხის, ან უკეთეს შემთხვევაში, საბაზრო პროდუქტად გადაიქცევა, იმ წამსვე შეწყვეტს ცოცხალ ლიტერატურად არსებობას. ასე რომ, სრულყოფილ ცოდნაში იგულისხმება ნებისმიერი საგნისა თუ დისციპლინის იმ მეთოდით სწავ-ლება, რომელიც მხოლოდ ლოგიკასა და მყარ არგუმენტირებულ კონსტრუქტებს ეფუძნება. მხოლოდ შემეცნების ასეთ პროცესს ხელეწიფება აღსაზრდელი სიხარულით ადავსოს, რომელიც მთელი არსებით არა მარტო გაიაზრებს, არამედ შეიგრძნობს აპრიორულ, საფუძველმდებარე წესრიგს და მისი აღმოჩენისას სიხარულთან ერთად პასუხისმგებლობის გრძნობა თუ მოვალეობაც გაუცოცხლდება. შეიძლება ითქვას, შემეცნების პროცესში დაიბა-დება ადამიანად, რომელიც საკუთარი თავის დაკორექტირებასა და გამოქანდაკებას იწყებს. სწორედ ეს გახლავთ სიცოცხლის ყველაზე ენერგიულ წერტილში მოხვედრის ბედნიერება, რომელიც ეთიკურობას უკვე საკუთარ თავშივე გულისხმობს და ინდივიდუალიზმსაც.

აღნიშნული სააზროვნო მოდუსის გავლისას ხელოვნურ ინტელექტთან შეხვედრა მხოლოდ ფუნქციური, დამხმარე საშუალება შეიძლება გახდეს და არა პრიმიტიული და მექანიკური პლაგიატორობა. ხელოვნური ინტელექტიც ხომ თავისთავად იმ აპრიორულ სქემებზეა აწყობილი, რაც მის მუშაობას განაპირობებს, ხელოვნური ინტელექტის მუშაობის პრინციპების გააზრებაც ამყარებს იმ ანტიკურ დებულებას, რომ ცოდნა სრულყოფილი უნდა იყოს და არა სოფისტური. თუ არისტოტელურად ვიტყვით „მშვენიერია ის, რაც თავისთავად მშვენიერია“. მხოლოდ აზრის ასეთ გაგებას ძალუმს დიალოგის დაწყება, მოსმენის კულტურის ჩამოყალიბება, რაც სახელმწიფოს უკეთესობისკენ შეცვლის პირველადი პირობაა. ამგვარ აზროვნებაში გავარჯიშებული გონება, მწყურვალავით ელის კონტრარგუმენტებში გარკვევის პროცესს და უშიშრად, ღირსეულად ეგებება ნებისმიერს არა! მხოლოდ მყარი არგუმენტებით გაჯერებულ ანტითეზებს და იმ სააზროვნო სივრცეში აღმოჩნდება, სადაც თავისუფლება მართლაც არა მარტო შეიგრძნობა, არამედ იაზროვნება კიდევ და თავისთავად დიდ შარავნებს ხსნის. სწორედ ამ დროს ბლუმის ტაქსონომიის დაისმის ლეგიტიმური კითხვები და პასუხების ძიებისას ჩნდება საავტორო ხმა. სხვა შემთხვევაში საქმე გვაქვს უსიცოცხლო, მექანიკურ ცოდნასთან, სადაც გონება გადაქცეულია მკვდარი თეორიების სკივრად, დაზუთხულ მექანიკურ კონსტრუქტებად, სადაც კვლევა მხოლოდ მაკულატურაა და ეკოლოგიის დამაზიანებელიც.

შეჯამებისას ილია ჭავჭავაძე შემოგვხიბვდა, როგორც შემეცნების აღნიშნული ტრადიციის ერთგული გამგრძელებელი, რომელიც წერს, რომ „ეხლანდელი სკოლა მარტო იმის ცდაშია, რომ პატარა ბავშვის თავში, რაც შესაძლოა, ბევრი ცოდნა დასტიოს, ყმაწვილს ბევრი რამ ასწავლოს მარტო ცოდნისა და სწავლისათვის და არა კაცის გაადამიანებისათვის, ამიტომაც არც კაცად და ვარგობენ ეხლანდელი ყმაწვილები და არც

იმათის სწავლა-ცოდნიდამ გამოდის რამ. ამიტომაც სკოლაში მიღებული სწავლა-ცოდნა მეტი ბარგია იმათთვის და არც-კი ენანებათ, რომ ცხოვრების გზაზედ ეს ბარგი დღე-და-დღე ეკარგებათ, როგორც მეტი რამ“ (ჭავჭავაძე, 2019, 512) და იმასაც დასძენს „ჭემმარიტი განათლება განვითარებულ გონების და გაწურთვნილის ზნეხასიათის ერთმანეთთან შეუღლებაა განუყრელად. თუ კაცს ან ერთი აკლია, ან მეორე, იგი განათლებული არ არის და, ჩვენის ფიქრით, ისევ გონებაგანუვითარებელი და ზნე-ხასიათ გაწურთნილი კაცი სჯობია, ვიდრე გონებაგანვითარებული და ზნე-ხასიათ გაწურთვნილი.“(ჭავჭავაძე, 2019,509)

აქვე მოვიხმობთ მასაჩუსეტის ტექნოლოგიური ინსტიტუტის ემერიტუსი პროფესორის სტივენ ვან ერვერას მოსაზრებასაც წიგიდან „მეთოდების სახელმძღვანელო პოლიტიკის მეცნიერების სტუდენტებისთვის“. ევერა აღნიშნავს: „დისკურსის ცივილუ-რობა უნდა იყოს უზრუნველყოფილი. არგუმენტები მტკიცედ უნდა წამოვჭრათ, მაგრამ პიროვნული თავდასხმები მინიმუმამდე უნდა იყოს დაყვანილი. არგუმენტები უნდა ეყრდ-ნობოდეს შემთხვევის მტკიცებულებას და ლოგიკას. წინააღმდეგ შემთხვევაში დისკურსი დეგრადირდება...ჩვენი ვალდებულებაა დავიცვათ ჩვენი ყველაზე მწვავე ოპონენტის მოსმენის უფლება. სამოქალაქო დისკურსი ნადგურდება, თუ ამას ვერ ვუზრუნველყოფთ“ (ევერა,2024,157). იგი იმასაც დასძენს, რომ მსოფლიოს უკეთესობისკენ მხოლოდ კეთილ-გონიერი, არა გონიერი, არამედ კეთილგონიერი ადამიანები ცვლიან, რაც ილიას თეზისსაც ეხმიანება და ამ შემთხვევაში ქართული ენის ეტიმოლოგიურ სიღრმესაც ცხადყოფს.

და ბოლოს, ასეთი კითხვით დავასრულებდით: მომავალში შესაძლო იქნება თუ არა, თვით ხელოვნურმა ინტელექტმა განიცადოს შემეცნების სიხარული და აღკვეთოს კვლევებ-ში არაეთიკურობა, არა როგორც მხოლოდ ტექსტუალური პლაგიატი, არამედ კვლევის ეთიკურობის არსის მდგენელადაც ჩამოყალიბდეს. იქნებ, სწორედ ხელოვნური ინტელექტი დაგვეხმაროს ეთიკურობის, როგორც სიცოცხლის აღმნიშვნელი ცნების არსის გააზრებაში, ოღონდ, ჩვენი ფიქრით, ეს შეიძლება მოხდეს მაშინ, თუკი, ახალი განათლების სისტემა ვერ მოახერხებს იმ მეთოდებითა და ტექსტებით დატვირთოს სწავლების პროცესი, რომ შემეცნების პროცესი ახალი სამყაროსეული წესრიგის კანონთა აღმოჩენის სიხარულით აღიბეჭდებოდეს. ცხადია, ამ გზასთან მისაბრუნებლად დიდი დროისა და სივრცის კვლავ დალაშქვრა მოგვიწევს და ჩვენს დროსთან (აქ და ახლა) ჩამაგრება, რაც ურთულესი, მაგრამ უფაქიზესი, უნატიფესი და უმშვენიერესი სამუშაოა, რომელიც, ვფიქრობთ, მხოლოდ სიცოცხლისდამამკვიდრებელი აღმოჩნდება ჩვენთვისაც და მომავლიდან მომზირალ-თათვისაც.

ლიტერატურა:

ევერა, ს, მეთოდების სახელმძღვანელო პოლიტიკის მეცნიერებათა სტუდენტებისთვის, (მთარგნბელი ე. აკობია) თბილისი, კავკასიის უნივერსიტეტის გამომცემლობა. 2024, გვ.157-158.

პლატონი, სახელმწიფო, შესავალი თანამედროვე აზროვნებაში, წიგნი პირველი, თბილისი, ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი 2019, გვ.43.

ჭავჭავაძე, ი. რჩეული წერიები, შესავალი თანამედროვე აზროვნებაში, წიგნი პირველი, თბილისი, ილიას სახ. უნივერსიტეტი. 2019, გვ.509.

Khatuna Chanishvili

Caucasus University

Tbilisi, Georgia

e-mail: kchanishvili@cu.edu.ge<https://doi.org/10.52340/lac.2025.34.19>**SJIF 2025:** 8.584**Fundamentals of Research Ethics and the Traditional Pedagogical Thinking Model as a guide****Abstract**

There are key determinant criteria of research ethics that emphasize significance of transparency, accuracy of material references and individualism in the scientific text and naturally, these are clearly understandable principles that should be shared, though, there are the measures of these ethical norms especially – individualism that prevent turning of the research text into the waste paper and that, in our opinion, is principally dominating, among the prerequisites composing research ethical norms. Hence, in consideration of this issue, the sphere of our interest is, if not establishing, at least getting closer to the view of how the ethic's basis, individual, author's voice emerges with the pedagogical traditional and modern methods. Whether this process is related to the methodology. And to clarify this issue, we need to regard the basic principles of the western and, naturally Georgian thought history, where there is offered the position that “nothing imperfect should be taught”. The contents of this statement is conditioned by dialectics, grounded judgment and scientific justification necessity. And the latter excludes acceptance of the expressed sophistic hypotheses without justification and their recognition as legitimate ones, as the brain gets used to acceptance of the wrong prerequisites as reasonable ones, resulting in distortion of reality, thus worsening the learning process, as well as the state and the world seen in greater time and scopes, where no room is left for the delight of cognition. The basis for vivid knowledge and creation of the actual work is harmed.

In the mentioned thinking tradition, the highest point is given to the mind, i.e. logical judgment, further – discovery of the objective reality. And here the bridge between cognition and delight emerges and this can be caused by the mentioned thinking mode, as in this tradition, the mind is clear and uncompromised. Only this can cause activation of the structures of dignity in the individual and sense of delight. Georgian traditional model of education theories, accepted by Ilia and Gogebashvili follows this scheme and this must be inevitably revived and finally comprise the component of ethical nature of research.

Key words: Research of Ethics, Pedagogical Thinking Model**რეცენზენტი:** პროფესორი ლაურა ჩერნოვატი